

УДК 351.95:341.123
DOI 10.32782/cuj-2025-1-2

Величко Лариса Юріївна

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0003-3029-4719

Михайлець Лариса Михайлівна

старший викладач кафедри права, національної безпеки та європейської
інтеграції
Навчально-наукового інституту «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0001-7076-280X

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯН НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ УКРАЇНИ ТА ЛІВАНУ

У статті з'ясована сутність та визначено складники права на справедливий суд. Встановлена роль практики Європейського суду з прав людини у процесі гарантування права на справедливий суд. Проаналізовано характерні риси забезпечення права громадян на справедливий суд у двох країнах: Україні та Лівані. Встановлено, що дієвість суддів та всієї судової системи держави – то є необхідною умовою захисту прав кожної особи, виконання вимог ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, правової визначеності та віри громадськості у верховенство права.

Розкрито основні недоліки та проблеми практичного забезпечення права на справедливий суд у судочинстві двох країн. Основні проблеми судової системи ліванської держави: 1) глибока економічна та політична криза; 2) серйозні бюджетні скорочення; 3) нестабільна урядова інфраструктура, в якій значна частина державної служби не працює; 4) відсутність довіри громадськості до державних установ; 5) повсюдність конфесійності; 6) залежність суддів від політичних еліт.

Проблеми судової влади України включають комплекс правових, організаційних та політичних викликів, які переешкоджають ефективному функціонуванню судової системи. Основні проблеми такі: 1) низька довіра суспільства до суддів через корупційні скандали; 2) недостатньо гарантована незалежність судової влади, що проявляється у впливові виконавчої та законодавчої гілок влади на суди; 3) недостатня ефективність судового розгляду, причинами чого можуть бути перевантаженість суддів; велика кількість нерозглянутих справ в апеляційних судах; тривалий розгляд справ, що спричиняє судову тяганину; 4) незавершеність реформи судової системи та системи забезпечення правосуддя; 5) кадрові проблеми в суддівському корпусі та апаратах судів; 6) проблеми виконання судових рішень виникають через відсутність реальних механізмів примусового виконання деяких судових рішень; 7) діджиталізація судової системи. Попри наявний прогрес за останні чотири роки у впровадженні електронного судочинства було виявлено недостатню інформатизацію судових процесів, що ускладнює доступ громадян до правосуддя.

Порівняльний аналіз практик забезпечення права на справедливий суд в Україні та Лівані дав можливість виявити проблеми організації правового захисту прав людини в нашій державі, які цілком реально ліквідувати в найкоротші строки за умови наявності політичної волі. Для подолання цих проблем необхідним є завершення комплексної судової реформи, посилення контролю за доброчесністю суддів, зменшення політичного впливу на судову систему та покращення механізмів захисту прав громадян.

Ключові слова: право громадян на справедливий суд, правосуддя, судоустрій, органи судової влади, судове адміністрування, апарати судів, управлінські рішення органів судової влади, інформатизація судів, кадрові проблеми, довіра до органів судової влади.

Velychko L. YU., Mykhaylets L. M. Ensuring the right of citizens to a fair trial: a comparative analysis of the problems of Ukraine and Lebanon

The article clarifies the essence and defines the components of the right to a fair trial. The role of the practice of the European Court of Human Rights in the process of guaranteeing the right to a fair trial is established. The characteristic features of ensuring the right of citizens to a fair trial in two countries: Ukraine and Lebanon are analyzed. It is established that the effectiveness of judges and the entire judicial system of the state is a necessary condition for protecting the rights of each person, fulfilling the requirements of Article 6 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, legal certainty and public faith in the rule of law.

The main shortcomings and problems of practical implementation of the right to a fair trial in the judicial proceedings of the two countries are revealed. Among the general problems faced by the Lebanese State and the judiciary are: 1) deep economic and political crisis, 2) severe budgetary cuts, 3) unstable governmental infrastructure in which a large part of the civil service is inoperative, 4) lack of public trust in the State institutions, 5) the omnipresence of confessionalism, 6) dependence of judges on political elites.

The problems of the judiciary in Ukraine include a complex of legal, organizational and political challenges that hinder the effective functioning of the judicial system. The main problems are as follows:

- 1. Low public trust in judges due to corruption scandals.*
- 2. Insufficiently guaranteed independence of the judiciary, which is manifested in the influence of the executive and legislative branches of government on the courts.*
- 3. Insufficient efficiency of judicial proceedings, the reasons for which may be the overload of judges; a large number of pending cases in the courts of appeal; lengthy consideration of cases, which causes judicial red tape.*
- 4. Incomplete reform of the judicial system and the justice delivery system. This problem is revealed in the failure to implement some provisions of the judicial reform regarding the renewal of the judicial corps.*
- 5. Personnel problems in the judicial corps and court staff.*
- 6. Problems with the implementation of court decisions arise due to the lack of real mechanisms for the enforcement of some court decisions.*
- 7. Digitization of the judicial system. Despite the progress made over the past four years in the implementation of electronic justice, insufficient computerization of court processes has been identified, which complicates citizens' access to justice.*

A comparative analysis of the practices of ensuring the right to a fair trial in Ukraine and Lebanon made it possible to identify problems in the organization of legal protection of human rights in our country, which are quite realistic to eliminate in the shortest possible time, provided that there is political will. To overcome these problems, it is necessary to complete a comprehensive judicial reform, strengthen control over the integrity of judges, reduce political influence on the judicial system, and improve mechanisms for protecting citizens' rights.

Key words: *citizens' right to a fair trial, justice, judicial system, judicial authorities, judicial administration, court staff, administrative decisions of judicial authorities, informatization of courts, personnel problems, trust in judicial authorities.*

Вступ. Незалежне та об'єктивне правосуддя є основою стабільного розвитку держави й суспільства, гарантією дотримання прав і свобод людини, захисту законних інтересів та створення сприятливого інвестиційного середовища. Воно забезпечує справедливе та ефективне вирішення правових конфліктів на принципах верховенства права.

За майже всіма основними параметрами чисельність справ, що надійшли на розгляд українських судів у 2024 році, зросла порівняно з попереднім роком. Водночас судовій гілці влади знову вдалося зберегти рівновагу між кількістю отриманих і розглянутих

справ. Таким чином, судова система підтвердила свою стабільність і спроможність результативно діяти навіть у вкрай складних обставинах. Разом із тим судова система України стикається з численними перешкодами на шляху забезпечення права громадян на справедливий суд. Удосконалення судової системи сприятиме зміцненню правопорядку, підвищенню правової культури та захисту громадянських прав, а в разі їх порушення – оперативному й справедливому відновленню.

Проблеми судової системи України лежать у площині кадрового, інформаційного, мате-

ріально-технічного забезпечення, правового регулювання процесів розгляду справ.

Матеріали та методи. Virішення проблем реалізації права на справедливий суд в Україні різного характеру потребує комплексного підходу і вирішення не лише силами органів судової влади шляхом прийняття ефективних управлінських рішень, а й відповідного реагування з боку парламенту і уряду України. Поповнення суддівського корпусу дасть змогу поліпшити доступ до правосуддя та прискорити розгляд судових справ. Вища кваліфікаційна комісія суддів України (далі – ВККС України) відповідає за добір, кваліфікаційне оцінювання, підготовку та дисциплінарний контроль суддів в Україні. ВККСУ відіграє ключову роль у формуванні незалежного, професійного та доброчесного суддівського корпусу. За її даними у загальних апеляційних судах із 882 посад суддів на 01 січня 2024 року вакантними залишилося 498 [1], що становить 56,5%. Virішення цих кадрових проблем значно покращить ситуацію з реалізацією права громадян на справедливий суд в Україні. Для з'ясування способів вирішення нагальних проблем здійснення правосуддя у країні, що перебуває довгий час у стані війни, було взято для аналізу практику Лівану.

Вивчено і використано авторами матеріали Європейської комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС [2], Венеціанської Комісії [3], законодавчі акти України стосовно організації та забезпечення правосуддя [4–6], законопроект [7], конституцію Лівану [8].

Досліджено наукові джерела стосовно досліджуваної проблематики і встановлено таке. Забезпечення права громадян на справедливий суд як національними судами, так і їхнє тлумачення рішеннями Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) досліджують сучасні українські правознавці, зокрема А. С. Беніцький, В. Г. Буткевич, Ю. Є. Зайцев, В. В. Конопля, В. В. Кострицький, М. В. Карпенко, Л. В. Котова, О. М. Овчаренко, А. Р. Олійник, О. В. Щербанюк, а також іноземні фахівці, такі як Л. Вільдхабер, М. де Сальвіа та інші. Європейські стандарти захисту прав людини: онтологічні та гносеологічні аспекти охарактеризовано П. Рабіно-

вичем [9] і вони покладені в основу аналізу механізму захисту прав людини в цій роботі.

Методологічна база дослідження охоплює комплекс загальнонаукових і спеціалізованих методів та підходів наукового аналізу, зокрема логічний метод, моделювання, порівняльно-правовий та системно-структурний методи.

Метою дослідження є виявлення проблем забезпечення реалізації права на справедливий суд в Україні та Лівані з метою формулювання напрямків їхнього вирішення в нашій державі.

Результати. Особливе місце серед принципів права ЄС посідає принцип захисту основних прав людини. Слід зазначити, що концепція основних прав людини на початкових етапах діяльності Європейських співтовариств була цілком невластива для їх правопорядку, який ґрунтувався переважно на економічних засадах. Певною мірою це було пов'язано з розподілом напрямів діяльності між Європейськими співтовариствами й іншою регіональною організацією – Радою Європи, прерогативою якої була саме сфера захисту прав людини. Проте, поступово Суд ЄС у своїх прецедентних рішеннях обґрунтував необхідність дотримання фундаментальних прав людини в процесі застосування права ЄС. При цьому, Суд ЄС посилався як на Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (прийняту в рамках Ради Європи), так і на конституційні традиції держав-членів ЄС у сфері прав людини [10, с. 22]. Тому цілком логічно А. Олійник розмежував поняття європейських стандартів самого державного управління і поняття державного управління у сфері забезпечення європейських стандартів права [11]. Розвиваючи його точку зору, зазначимо, що оновлені методи і технології державного управління у сфері забезпечення права на справедливий суд дадуть можливість вирішити низку проблем кадрового, інформаційного, матеріально-технічного забезпечення правосуддя в Україні. Такий проміжний було зроблено, виходячи з того, що адміністративні суб'єкти повинні бути оснащені відповідними інструментами для реалізації завдань. Розробка концепції реалізації

окремих державних політик вимагає правильного відображення в каталозі правових форм функціонування державного управління. Необхідність змін у методах функціонування державного управління повинна бути результатом досліджень фактичного державного управління та адміністративних процесів. Лише тоді, коли їх можна визначити мовою правових норм, вони можуть стати основою для введення [12, с. 227–229].

Проаналізуємо підґрунтя для оновлення методів і технологій державного управління забезпечення права на справедливий суд. Джерелами переважно є міжнародні акти та *acquis communautaire* Європейського Союзу (офіційний документ або повідомлення, який видається установами ЄС для інформування про певні рішення, політики чи заходи. Термін "акіс" (*acquis*) походить від французького *acquis communautaire* і означає "спільне надбання" Європейського Союзу [10]).

Право на справедливий суд є багатограним і взаємопов'язаним поняттям, що включає низку ключових елементів. Публічність процесу передбачає відкритий розгляд справи, усність судового засідання та доступність рішення. Розгляд у розумний строк залежить від складності справи, поведінки учасників, дій державних органів, значущості питання для сторін та їхнього правового статусу. Національні суди здебільшого керуються практикою ЄСПЛ та положеннями Конвенції у разі відсутності чітких норм у внутрішньому законодавстві. Водночас міжнародні органи із захисту прав людини активно сприяють ширшому застосуванню міжнародних стандартів у судочинстві [13, с. 115].

Доступ до правосуддя можна трактувати як можливість особи без труднощів отримувати судовий захист, що забезпечує незалежне і неупереджене вирішення суперечок за встановленою процедурою на основі принципів верховенства права. Аналізуючи юридичну літературу, можна зробити висновок, що дослідники виділяють кілька ключових проблем, пов'язаних із цим правом: а) недостатність правосуб'єктності або невідповідний статус заявника для ініціювання цивільного позову, апеляційного оскарження в кримі-

нальному провадженні чи отримання судового рішення; б) процесуальні перепони, зокрема, встановлені обмеження за часовими рамками та високі судові витрати; в) практичні бар'єри, як-от недостатність належної юридичної підтримки; г) проблеми непідсудності відповідачів у цивільних справах [11]. Категорія доступу до суду охоплює організаційні елементи (судоустрій, добір суддів, забезпечення роботи судів) та функціональні аспекти (порушення справи, строки провадження, оскарження, процедура розгляду, виконання рішення) [14].

Ефективне впровадження правових позицій ЄСПЛ щодо гарантій Конвенції, зокрема права на справедливий суд, можливе лише за умови їхнього урахування в процесі законотворчості, правозастосування та тлумачення норм права, особливо в межах конституційної юриспруденції [13, с. 115]. Не випадково ЄСПЛ завжди схильний підтримувати ті настанови, що вже прийняті попередньою практикою (принцип *stare decisis* – вирішити так, як було вирішено раніше). Потрібні дуже серйозні й вагомі підстави, щоб схилити суд до зміни його усталеної практики. Тому раніше прийнята судом позиція буде підтримуватися ним і в наступних рішеннях [15, с. 90].

Криза політичного, економічного, правового характеру в Україні протягом останніх трьох років вплинула на ті проблеми, які виникли в забезпеченні права на справедливий суд. До процесу встановлення та вирішення проблемних питань долучаються не лише парламент, комітети Верховної Ради України, уряд і Президент України, а й Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Саме він аналізує судову систему крізь призму забезпечення права на справедливий суд. Прикладом його впливу є законопроект «Про внесення змін до пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду» щодо забезпечення розгляду адміністративних справ» (реєстр. № 10244) [7]. Вплив Уповноваженого на процеси організації роботи органів судової влади є доволі помірним.

Для аналізу способів впливу на судову систему держави під час воєнних конфліктів візьмемо досвід Лівану. Конституція Лівану встановлює скасування політичної конфесійності як національну мету, яка має бути досягнута відповідно до перехідного плану (преамбула та ст. 95, п. 1). Водночас Конституція (у абз. 3 ст. 95) зберігає рівний розподіл вищих суддів між християнами та мусульманами на перехідний період, не відносячи жодної посади до певної конфесії та не встановлюючи конкретних часових рамок, протягом яких має відбутися цей перехід [8].

Організація адміністративної юстиції в Лівані регулюється Декретом-законом № 10434 від 14 червня 1975 р. Разом з адміністративними судами Державна рада формує систему адміністративної юстиції. Натхненний французьким Кодексом адміністративної юстиції, проект закону про адміністративне судочинство (CDLREF(2024)003) (надалі – «законопроект») спрямовано на зменшення впливу виконавчої влади та надання більшого простору суддівському самоврядуванню, створення Вищої ради адміністративної юстиції (надалі – ВРАЮ), подвійний ступінь юрисдикції та кодифікацію всієї адміністративної процедури. ВРАЮ буде відповідати, серед іншого, за призначення, переведення, навчання та дисципліну адміністративних суддів.

Листом від 23 червня 2023 року міністр юстиції Ліванської Республіки звернувся з проханням висновок Венеціанської комісії щодо проекту закону (CDLREF(2024)003). Щодо самого законопроекту Венеціанська комісія робить наступні рекомендації та зазначає, що слід:

- збільшити кількість членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів Лівану, обраних судьями; забезпечити краще представництво суддів із судів нижчого рівня та додати непрофесійних членів;
- скоротити повноваження Голови Держради Лівану;
- уточнити юрисдикцію адміністративних судів, щоб уникнути дублювання юрисдикції зі звичайними судами;

- забезпечити проведення щорічних конкурсів кандидатів у адміністративні судді та безперервне навчання адміністративних суддів; визначити критерії та методологію оцінювання;

- замінити «хорошу біографію» на «високі моральні якості та чесність» та запровадити механізм перевірки доброчесності кандидатів у адміністративні судді;

- визначити тривалість та вимогу згоди на короткострокові «віртуальні» відрядження; заборонити обіймати як судові, так і адміністративні посади в уряді або парламенті під час відрядження; передбачити, що адміністративні судді, які перейшли на посаду в адміністрації, мають право повернутися до своїх суддівських функцій;

- роз'яснити зміст таких понять, як «честь, гідність чи мораль» і «зобов'язання бути стриманими», а також значення «втручання»;

- виключити або принаймні змінити «зволікання під час розгляду справ та недотримання встановлених цим законом строків винесення судових рішень» як підставу дисциплінарної відповідальності;

- проводити судові та дисциплінарні засідання відкрито та передбачити в законі винятки щодо їхнього проведення у закритому режимі;

- дозволити скаржнику оскаржувати рішення Дисциплінарної комісії до Вищої дисциплінарної юрисдикції; запровадити можливість оскарження рішень останніх до постійно діючого суду; забезпечити судовий розгляд щодо основних аспектів правового статусу судді;

- запровадити систему розподілу справ за міжнародними стандартами [8] тощо.

Наведені рекомендації Венеціанської комісії є, які є офіційними порадами, наданими Європейською комісією за демократію через право (Венеціанською комісією) щодо відповідності законодавства чи практики певної країни демократичним стандартам, правам людини та принципам верховенства права, мають значення і для вдосконалення системи правосуддя в Україні. Особливо слід відмітити такі поради як «запровадження системи розподілу справ за міжнародними стандар-

тами», «удосконалення норм, якими визначено правовий статус судді».

Венеціанська комісія акцентувала увагу Лівану на тому, що «будь-яка законодавча реформа судової системи має бути спрямована на запровадження таких механізмів, які сприятимуть зміні напрямку від постійного старанного застосування конфесіоналізму на практиці до системи призначень, яка базується на заслугах кандидатів, не порушуючи при цьому соціальну згуртованість і міжобщинний мир. Реформа, яка просто закріплює статус-кво, означатиме втрату можливість звернутися до конституційних положень» [12].

Удосконалюючи судову систему України та оновлюючи норми, якими визначено правовий статус суддів, були внесені зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри» [4], яким скорочено етапи процедур добору та конкурсних процедур, змінено процедури формування, завершення процедур добору та конкурсних процедур, незавершених ВКС. Крім того, прийняття Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України щодо забезпечення безперервності здійснення правосуддя найвищим судом у системі судоустрою України» [5] сприятиме усуненню інституційного дуалізму щодо подальшого функціонування найвищої інстанції судової гілки влади в Україні – Верховного Суду. Така подія дала змогу частково заповнити вільні суддівські вакансії.

Реформування судів в Україні та Лівані має певні етапи та законодавчі підстави. Особливості реформування полягають у намаганнях перетворити суд у «основний механізм захисту прав людини» [16]. Вирішення проблем, з якими стикаються країни під час забезпечення прав на справедливий суд, має відбуватися в межах практики ЄСПЛ за рекомендаціями Венеціанської комісії.

Висновки. Дієвість суддів та всієї судової системи держави – то є необхідною умовою захисту прав кожної особи, виконання вимог

ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [17], правової визначеності та віри громадськості у верховенство права. А криза судової системи навпаки створює надмірне навантаження на суддів і затягує строки розгляду справ. При цьому однією з цілей судової реформи декларується забезпечення права громадян на справедливий суд у розумні терміни.

З'ясовано основні проблеми судової системи ліванської держави: 1) глибока економічна та політична криза; 2) серйозні бюджетні скорочення; 3) нестабільна урядова інфраструктура, в якій значна частина державної служби не працює; 4) відсутність довіри громадськості до державних установ; 5) повсюдність конфесійності; 6) залежність суддів від політичних еліт.

Проблеми судової влади України включають комплекс правових, організаційних та політичних викликів, які перешкоджають ефективному функціонуванню судової системи. Основні проблеми такі:

1. Низька довіра суспільства до суддів через корупційні скандали.

2. Недостатньо гарантована незалежність судової влади, що проявляється у впливові виконавчої та законодавчої гілок влади на суди. Фіксують випадки політичного тиску на суддів під час ухвалення рішень.

3. Недостатня ефективність судового розгляду, причинами чого можуть бути перевантаженість суддів; велика кількість нерозглянутих справ в апеляційних судах; тривалий розгляд справ, що спричиняє судову тяганину.

4. Незавершеність реформи судової системи та системи забезпечення правосуддя. Розкривається ця проблема у невиконанні деяких положень судової реформи щодо оновлення суддівського корпусу.

5. Кадрові проблеми в суддівському корпусі та апаратах судів. Проявляється ця проблема в тому, що в деяких судах відсутня достатня кількість кваліфікованих суддів через складні процедури їхнього призначення. В апаратах судів встановлено брак мотивації у молодих юристів працювати в органах судової влади через низькі зарплати та високий рівень ризику. З метою вирішення

кадрових проблем у судах ВККСУ затвердила рішення: 1) сформувані перелік судів із найбільшим навантаженням або неможливістю здійснення правосуддя (100 місцевих загальних, 5 адміністративних, 5 господарських) та опублікувати його на сайті ВККСУ; 2) затвердити форму заяви про дострокове закінчення та одночасне відрядження суддів. Запропонувати суддям, відрядженим за п. 56 розд. XII Закону «Про судоустрій і статус суддів», подати такі заяви до 10 березня 2025 року на inbox@vkksu.gov.ua; 3) здійснювати автоматизований розподіл відповідних документів між членами Комісії, враховуючи можливу їхню відсутність [18].

6. Проблеми виконання судових рішень виникають через відсутність реальних меха-

нізмів примусового виконання деяких судових рішень.

7. Діджиталізація судової системи. Попри наявний прогрес за останні чотири роки у впровадженні електронного судочинства було виявлено недостатню інформатизацію судових процесів, що ускладнює доступ громадян до правосуддя.

Для подолання цих та інших проблем необхідним є завершення комплексної судової реформи, посилення контролю за доброчесністю суддів, зменшення політичного впливу на судову систему та покращення механізмів захисту прав громадян, що має відбуватися в контексті виконання Дорожньої карти європейської інтеграції України.

Література

1. Облік посад суддів / Вища кваліфікаційна комісія суддів України. URL: <https://vkksu.gov.ua/oblik>. (дата звернення: 02.02.2025).
2. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС: метод. вказівки для слухачів усіх форм навчання за спец. «Публічне управління та адміністрування» / уклад.: С. М. Клімова, О. Г. Рогова. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2018. 84 с.
3. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська комісія). Терміновий спільний висновок Венеційської комісії та Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи щодо законопроекту «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя (ВРП) та діяльності дисциплінарних інспекторів ВРП» (Законопроект № 5068). Страсбург, 5 травня 2021. URL: www.venice.coe.int. (дата звернення: 02.02.2025).
4. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедур суддівської кар'єри: Закон України від 9.12.2023 р. № 3511-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3511-20#Text>. (дата звернення: 02.02.2025).
5. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 18 лютого 2020 року № 2-р/2020 щодо забезпечення безперервності здійснення правосуддя найвищим судом у системі судоустрою України: Закон України від 21.11.2023 р. № 3481-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3481-20#Text>. (дата звернення: 02.02.2025).
6. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/1402-19> (дата звернення: 26.08.2024).
7. Проект Закону про внесення змін до пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва та утворення Київського міського окружного адміністративного суду» щодо забезпечення розгляду адміністративних справ № 10244 від 10.11.2023 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43095>. (дата звернення: 02.02.2025).
8. Lebanon 1926 (rev. 2004) / Translated by Fouad Fahmy Shafik (constitution) and Abed Awad (Law № 462). URL: https://www.constituteproject.org/constitution/Lebanon_2004?lang=en.
9. Рабінович П. Права людини і громадянина: можливості вдосконалення конституційних гарантій. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 3–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varnyu_2012_3_3.
10. Звіт Європейської комісії щодо України в межах Пакета розширення ЄС – 2023. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecefc3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf.
11. Посібник зі ст. 6 «Право на справедливий суд» (цивільна частина) / Рада Європи; Європейський суд із прав людини. 2013. 77 с. URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/Guide_Art_6_UKR.pdf (дата звернення: 14.02.2025 р.).

12. Lebanon. Opinion on the draft law on the Administrative Judiciary, adopted by the Venice Commission at its 138th Plenary Session (Venice, 15–16 March 2024). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2024\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2024)006-e).

13. Карпенко М. В., Котова Л. В. Право на справедливий суд та ефективний засіб юридичного захисту в практиці ЄСПЛ. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1 (47). С. 103–119. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-103-119>.

14. Балацька О. Доступ до правосуддя як загальна засада кримінального провадження. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 8. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.43>.

15. Кононенко В. П. Практика Європейського суду з прав людини як «живе право» та конституційне право на життя. *Правова держава*. 2019. № 35. С. 89–95. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.35.181338>.

16. Олійник А. Р. Забезпечення європейських стандартів права людини на судовий захист в Україні в доктрині державного управління. *Демократичне врядування*. 2013. Вип. 11. URL: <https://sciencetst.lpnu.ua/dg/all-volumes-and-issues/issue-11-2013/ensuring-european-standards-human-right-judicial-protection>.

17. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004. (дата звернення: 26.08.2024).

18. Результати засідання Вищої кваліфікаційної комісії суддів України 26 лютого 2025 року у пленарному складі. URL: <https://vkksu.gov.ua/news/rezultaty-zasidannya-vyshchoyi-kvalifikatsiynoyi-komisiyi-suddiv-ukrayiny-26-lyutogo-2025-roku-0>. (дата звернення: 27.02.2025).

References

1. Oblik posad suddiv / Vyscha kvalifikatsiina komisiia suddiv Ukrainy [High Qualification Commission of Judges of Ukraine. Accounting of judicial positions]. (n.d.). Retrieved from: <https://vkksu.gov.ua/oblik> [in Ukrainian].

2. Klimova, S., & Rogova, O.G. (Eds.). (2018). *Adaptatsiia zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva YeS: metod. vkazivky dlia slukhachiv usikh form navchannia za spets. «Publichne upravlinnia ta administruvannia» [Adaptation of Ukrainian legislation to EU legislation: Methodological guidelines for students of all forms of education in the specialty "Public administration and management"]*. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». 84 p. [in Ukrainian].

3. Yevropeiska komisiia «Za demokratiu cherez pravo» (Venetsiiska komisiia). Terminovi spilnyi vysnovok Venetsiiskoi komisii ta Heneralnoho dyrektora z prav liudyny ta verkhovenstva prava Rady Yevropy shchodo zakonoproiektu «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo poriadku obrannia (pryznachennia) na posady chleniv Vyschoi rady pravosuddia (VRP) ta diialnosti dystsyplinarnykh inspektoriv VRP» (Zakonoproiekt № 5068). Strasburh, 5 travnia 2021 [Urgent joint opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law of the Council of Europe on the Draft Law "On Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Procedure for Election (Appointment) to the Positions of Members of the High Council of Justice (HCJ) and the Activities of Disciplinary Inspectors of the HCJ" (Draft Law No. 5068). (Venice, 5 May 2021)]. Retrieved from: www.venice.coe.int [in Ukrainian].

4. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia protsedur suddivskoi kar'ery: Zakon Ukrainy vid 9.12.2023 r. № 3511-IX [On amendments to the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» and some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of judicial career procedures: Law of Ukraine No. 3511-IX]. (2023, December 9). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3511-20#Text> [in Ukrainian].

5. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» u zv'iazku z Rishenniam Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy vid 18 liutoho 2020 roku № 2-r/2020 shchodo zabezpechennia bezperernosti zdiisnennia pravosuddia naivysshchym sudom u systemi sudoustroiu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21.11.2023 r. № 3481-IX [On amendments to the Law of Ukraine «On the Judiciary and the Status of Judges» in connection with the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated February 18, 2020, No. 2-r/2020, regarding ensuring the continuity of the administration of justice by the highest court in the judicial system of Ukraine: Law of Ukraine No. 3481-IX (2023, November 21)]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3481-20#Text> [in Ukrainian].

6. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII [On the judiciary and the status of judges: Law of Ukraine No. 1402-VIII (2016, June 2)]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/1402-19> [in Ukrainian].

7. Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do punktu 2 rozdlu II «Prykintsevi ta perekhidni polozhennia» Zakonu Ukrainy «Pro likvidatsiiu Okruzhnoho administratyvnoho sudu mista Kyieva ta utvorennia Kyivskoho miskoho okruzhnoho administratyvnoho sudu» shchodo zabezpechennia rozghliadu administratyvnykh sprav № 10244 vid 10.11.2023 r. [Draft Law on amendments to paragraph 2 of Section II "Final and Transitional Provisions" of the Law of Ukraine "On the liquidation of the Kyiv District Administrative Court and the establishment of the Kyiv City District Administrative Court" regarding ensuring the consideration of administrative cases 10244 (2023, November 10)]. *itd.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43095> [in Ukrainian].
8. Lebanon 1926 (rev. 2004) / Translated by Fouad Fahmy Shafik (constitution) and Abed Awad (Law № 462). *constituteproject.org*. Retrieved from: https://www.constituteproject.org/constitution/Lebanon_2004?lang=en [in English].
9. Rabinovych, P. (2012). Prava liudyny i hromadianyna: mozhlyvosti vdoskonalennia konstytutsiinykh harantii [Human and Citizen Rights: the Possibilities of Adjusting Constitutional Guarantees]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pravovykh nauk Ukrainy – Journal of the National Academy of legal sciences of Ukraine*, 3, 3–15. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2012_3_3 [in Ukrainian].
10. Zvit Yevropeiskoi komisii shchodo Ukrainy v mezhakh Paketa rozshyrennia YeS – 2023 [European Commission. (2023). Report on Ukraine within the EU Enlargement Package]. *neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu*. Retrieved from: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?filename=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf. [in Ukrainian].
11. Posibnyk zi st. 6 «Pravo na spravedlyvyy sud» (tsyvil'na chastyna) / Rada Yevropy; Yevropeys'kyy sud iz prav lyudyny (2013). [Guide to Art. 6 “Right to a fair trial” (civil part) / Council of Europe; European Court of Human Rights]. 77 p. *echr.com.ua*. Retrieved from: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2018/02/Guide_Art_6_UKR.pdf [in Ukrainian].
12. Lebanon (2024). Opinion on the draft law on the Administrative Judiciary, adopted by the Venice Commission at its 138th Plenary Session (Venice, 15–16 March 2024). *venice.coe.int*. Retrieved from: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2024\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2024)006-e) [in English].
13. Karpenko, M.V., & Kotova, L.V. (2024). Pravo na spravedlyvyy sud ta efektyvnyy zasib yurydychnoho zakhystu v praktytsi YESPL [The right to a fair trial and an effective remedy in the practice of the European Court of Human Rights]. *Aktual'ni problemy prava: teoriya i praktyka – Current problems of law: theory and practice*, 1 (47), 103–119. <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-103-119> [in Ukrainian].
14. Balatska, O. (2020). Dostup do pravosuddya yak zahal'na zasada kryminal'noho provadzhennya [Access to justice as a general principle of criminal proceedings]. *Pidpryyemnytstvo, hospodarstvo i pravo – Entrepreneurship, Economy, and Law*, (8). <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.43>. [in Ukrainian].
15. Kononenko, V. P. (2019). Praktyka Yevropeiskoho sudu z prav liudyny yak «zhyve pravo» ta konstytutsiine pravo na zhyttia [Practice of the European Court of Human Rights as a «living right» and a constitutional right to life]. *Pravova derzhava – Constitutional State*, 35, 89–95. <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2019.3.5.181338> [in Ukrainian].
16. Oliynyk, A. (2013). Zabezpechennia yevropeiskykh standartiv prava liudyny na sudovy zakhyst v Ukraini v doktryni derzhavnoho upravlinnia [Ensuring of European standards of the human right to judicial protection in Ukraine in the public administration doctrine]. *Demokratychnе vriaduvannia – Democratic Governance*, 11. *sciencetst.lpnu.ua*. Retrieved from: <https://sciencetst.lpnu.ua/dg/all-volumes-and-issues/issue-11-2013/ensuring-european-standards-human-right-judicial-protection> [in Ukrainian].
17. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) (Ievropeiska konventsiiia z prav liudyny) vid 4 lystopada 1950 roku [Council of Europe. (1950, November 4). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (with protocols) (European Convention on Human Rights)]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].
18. Rezultaty zasidannia Vyshchoi kvalifikatsiinoi komisii suddiv Ukrainy 26 liutoho 2025 roku u plenarnomu skladi [Results of the meeting of the High Qualification Commission of Judges of Ukraine in plenary composition / High Qualification Commission of Judges of Ukraine. (2025, February 26)]. *vkksu.gov.ua*. Retrieved from: <https://vkksu.gov.ua/news/rezultaty-zasidannya-vyshchoyi-kvalifikatsiynoyi-komisiyi-suddiv-ukrayiny-26-lyutogo-2025-roku-0>. [in Ukrainian].